

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2014. május 5.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

2014. május 5. 8:00

I. SZÖVEGÉRTÉS

Időtartam: 60 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

**EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA**

Fontos tudnivalók

Válaszait gondos mérlegelés után írja le! Egyértelműen és szabatosan fogalmazzon!

Ha javít, egyértelműen tegye!

Ügyeljen a helyesírásra! Ha bizonytalan, használjon helyesírási szótárt!

Eredményes munkát kívánunk!

Olvassa el figyelmesen az alábbi szöveget, majd válaszoljon a kérdésekre!

Egyes feladatok végén zárójelben adjuk meg a megoldást segítő szövegrészlet számát.

Veszelszki Ágnes: A digilektus¹ hatása az írásbeli és a szóbeli kommunikációra egy kérdőíves vizsgálat alapján

Az infokommunikációs technológia és a digilektus

(1) A magyar és a nemzetközi szakirodalomban viszonylag egységes az az álláspont, hogy a hálózati kommunikációnak vannak sajátos, műfajtól független nyelvi jellemzői. Az internetnyelvészet egyik első elemzője, David Crystal (2001) a digitális kommunikáció nyelvváltozatára a **netnyelv** (netspeak) fogalmat alkalmazza, és kettősnyelvűnek tartja az e nyelvváltozatot beszélőket. Mindezzel szemben áll más nyelvészek véleménye, amely szerint az internetes szövegtípusok annyiféle szövegfajta jellemzőit egyesítik magukban, hogy lehetetlenség a netspeakhez hasonló általánosításokat tenni. Meglátásom szerint éppen ez a heterogenitás² és a különféle nyelvi mintákat magába olvasztó jelleg a digitális kommunikáció sajátja. Ha a vonatkozó magyar megnevezéseket tekintjük át, meg kell említenünk Balázs Géza több helyen is leírt **másodlagos szóbeliség** fogalmát. Bódi Zoltán **szimbolikus írásbeliségnek**, új **beszéltnyelviségnek**, Érsok Nikoletta **virtuális írásbeliségnek** nevezi ezt az új nyelvi létmódot. A **digilektus** saját fogalmam, a (tágabb értelemben vett) számítógép közvetítette kommunikáció nyelvhasználati módjának, egy új nyelvváltozatnak a megnevezése.

Online adatfelvétel

(2) 2010 nyarán online kérdőíves felmérést végeztem az elektronikus nyelvhasználatról. Az online felmérés egyrészt azért szerencsés, mert igen nagyszámú adatközlővel tudtam dolgozni, másrészt mivel így számomra teljesen ismeretlen válaszadókat is elérhettem. Az elektronikus kérdésfeltevés további előnye a papíros felmérésekkel szemben, hogy az elektronikus kérdőívekben a válaszolók sokkal őszintébbek, nyitottabbak, nem a szociális elvárások alapján válaszolnak, a nyitott kérdésekre pedig sokkal hosszabban felelnek. Az online adatfelvevők azonban arra a veszélyre is felhívják a figyelmet, hogy az elektronikus kérdőívek kitöltése rendszerint önkéntes alapon történik, tehát a kérdőívet főként az adott téma iránt érdeklődők fogják kitölteni. Ennek ellenére az online megkérdezés mellett döntöttem a fent említett előnyök miatt. A kérdőívet 647 válaszadó töltötte ki, a kitöltött lapok közül csupán egy volt értékelhetetlen.

Kézírás, elektronikus írás

(3) A kérdőívet kitöltők több mint kétharmada naponta ír e-mailt, közel fele naponta csetel és SMS-ezik. Kézzel levelet szinte soha nem írnak, vagy legfeljebb csak néha, de ritkábban, mint hetente. Bármilyen szöveget kézzel az adatközlők több mint 10%-a ritkábban, mint hetente ír. Elgondolkodtató, hogy további 5% pedig azt adta meg, hogy soha nem ír kézzel. A kézzel írott levél számára a sokmédiú világ hatalmas kihívást jelent. Napjainkban a levélírás elmarad az SMS- és az e-mail forgalom mögött. A klasszikus, kézzel írott levél éppen azért tűnik fel, mert a visszaszoruló használata ellenére még mindig kiemelkedő szerepe van. A kézzel készíthettség emeli ki a többi választható kapcsolattartási forma közül – hiszen egy kézzel készített tárgy soha nem olyan, mint bármely másík. Egyedi, hiszen

¹ A digilektus a (tágabb értelemben vett) számítógép közvetítette kommunikáció nyelvhasználati módjának, egy új nyelvváltozatnak a megnevezése.

² heterogenitás: különmeműség, vegyes jelleg, összetettség

készítőjének sajátos jegyeit viseli. A virtualitás hatására a kézzel való előállítás felértékelődött, a felgyorsult, digitális világban a kézzel írott levél kiemelkedő ellenpólus: lassító erővel bír.

A kommunikáció tényezői és a választott kommunikációs forma összefüggései

(4) A mobilhasználat és az időgazdálkodással foglalkozó kutatók 2002-ben azzal kapcsolatos vizsgálatot végeztek, hogy különböző társas helyzetek megoldására (előre megbeszélte találkozót lemondása, bocsánatkérés mulasztásért, találkozót megszervezése, udvarlás) milyen technikai eszközöket választunk. A 99 egyetemista körében végzett felmérés alapján akkor azt állapították meg, hogy minél személyesebb egy szituáció, annál inkább előtérbe kerül a személyes emberi érintkezés. A választott formák közül a második helyen viszont a mobiltelefonos kapcsolat szerepel. A munkahelyi-formális helyzetben azonban az e-mail az első választott forma. A fentiek kapcsán kérdőívemben arra is rákérdeztem, kik a csethez, az SMS-hez, az e-mailhez kapcsolódó legfontosabb partnerek (a megadott válaszlehetőségek a barátok; partner; szülők; gyereke/i; testvér/ek; rokonok; munkatársak; főnöke; beosztottai; tanára voltak). A válaszok összegzése nem hozott váratlan eredményt. A válaszadók a csetelést elsősorban a barátokkal, másodsorban a családdal, végül legkevésbé a munkatársakkal, a munkahelyi környezetben használják. Az SMS köztes forma, bár legtöbbször a barátoknak írnak szöveges üzenetet, de ez a családi kapcsolattartás egyik jellemző formája is. Az e-mail főképpen a hivatalos kommunikációban használatos, kevésbé a baráti és még kevésbé a családi kapcsolattartásban.

Netspecifikus kifejezések, rövidítések, szóalakok

(5) *A Milyen rövidítéseket használ cseten/SMS-ben? Írjon néhány példát!* kérdésre a válaszadók több mint 620 különféle, rövidítettnek tartott szóalakot, kifejezést soroltak fel. A legfontosabb karakterszám-csökkentő és az írás sebességét növelő technikák a következők: kezdőbetűvel rövidítés és az ezzel rokon netspecifikus betűszavak (mozaikszavak, szavak kezdőbetűiből vagy első szótagjából összeállított szavak); a magánhangzók elhagyásával úgynevezett arab típusú írás, illetve ennek változata a magánhangzó kiejtésének nagybetűvel jelölése; valamint betűhelyettesítés számmal, más betűvel, szimbólummal. Egyéb típusba a szóösszerántás (például *vagyok>vok*, *szerintem>sztem*), a szócsonkítás (például *amúgy>am*) és az egyedi technikák kerültek. A válaszokat összegezve az adatközlők kevéssel több, mint fele (331 kitöltő) nem használ digilektusbeli alakokat, formákat a kézírásban. A többiek viszont igen, kifejezetten a személyes szövegformákban (tehát saját maguk számára készített, egyetemi-főiskolai jegyzetekben, feljegyzésekben, valamint naplóban; az adatközlővel közvetlen kapcsolatban állók számára írt rövid üzenetekben, feljegyzésekben, illetve az órai vagy munkahelyi levelezés során). Sok adatközlő leírta, hogy nem rövidít, mert nem kedveli a rövidített alakokat: „*általában mindent kiírok rendesen, csak amit egyébként is rövidítünk, olyanokat használok: de., du., kb. stb.*” Többen is úgy gondolják a megkérdezettek közül, a rövidített szóalakok a nyelvet rombolják, ezért meg kell(ene) védeni tőlük nyelvünket: „*A magyar nyelv elég választékos, ezért inkább mindent kiírok*”.

Mi jellemzi az „internetes nyelvet”?

(6) Legtöbbször az egyszerűsítést-egyszerűsödést, a gyorsaságra törekvést és ennek kapcsán a rövidítő-tömörítő tendenciát emelték ki. A közvetlenség és az interaktivitás következménye a szlenghasználat írásban, a becéző szóalakok nagy száma, illetve a helyesírási norma figyelmen kívül hagyása vagy szabadon értelmezése is. Az informális kommunikációnak a tegezésre-magázásra is hatása van („*sokszor már idegenek is tegezve írnak e-maileket*”). További jellegzetesség – a válaszadók szerint – a folyamatos és gyors változás, változékonyság. A szóbeli kommunikáció nonverbális jellemzőinek írásbeli pótlását szolgálja

a betűtöbbszörözés és az írásjelhalmozás („ez naggggyon jóóóó”, „tecccccik”, „HAGYJ MÁR BÉKÉN!!!”), valamint az emotikonhasználat³ (pl. az elterjedt mosolygó vagy szomorú arc képe) és a vizualitás szerepét hangsúlyozó képes írás. Értékelő megjegyzések is érkeztek. A pozitívumok között a kreativitást, a lényegre törő, tömör megfogalmazásmódot, a negatívumok között pedig az igénytelenséget, a felületességet és a nyelvhasználók lustaságát emelték ki a válaszadók.

Összegzés

(7) A vizsgált négy fő kérdéskört a következőképpen összegezzük. A digitális kapcsolattartási eszközök és a szociológiai változók összefüggésében a felmérés szerint a nemnek van szerepe (a férfiak többet interneteznek általában, a közösségi oldalakat viszont a nők használják nagyobb számban); az életkori összefüggéseket általánosítva: minél fiatalabb a válaszadó, annál többféle digitális eszközt használ, és annál nagyobb időtartamban. A digitális kommunikáció nyelvhasználati sajátosságainak ismerete azonban nem elsődlegesen a nemtől és az életkortól, hanem a digitális eszközök használatának gyakoriságától függ.

A(z elektronikus) kommunikációs forma választását nagymértékben meghatározza a partner, a partnerhez való viszony és a helyzet külső körülményei, pl. annak hivatalos jellege. A nyelvhasználók véleménye szerint a digitális nyelvhasználat hatással van az írásos és a szóbeli kommunikációra. A kérdőív alapján feltártam néhány változási tendenciát, illetve a digitális bennszülöttek és kintrekedtek közötti esetleges megértési nehézség egyes okait. A válaszadók közül többen kiemelték az internethez kapcsolódó nyelvváltozat csoportnyelvi, másokat kizáró jellegét: „aki nem ismeri, nem érti”; „egy olyan nyelvezet [...], amit nem ért meg mindenki, csak az azonos csoportokhoz tartozók”; „Az internetet használók jól elboldogulnak vele, megértik egymást. A nem járatosak kissé gyanakodva figyelik a szinte érthetetlen rövidítéseket, új szavak felbukkanását”.

Forrás: Veszelszki Ágnes: *A digilektus hatása az írásbeli és a szóbeli kommunikációra egy kérdőíves vizsgálat alapján.* <http://www.c3.hu/~nyelvor/period/1373/137302.pdf>. A feladathoz igazított, rövidített szöveg.

1. Kapcsolja össze a digitális kommunikációról alkotott fogalmat és az azt létrehozó nyelvész nevét úgy, hogy kitölti a táblázat üres rovatait! (1)

A fogalom	A fogalom létrehozója
digilektus	
	Érsok Nikoletta
másodlagos szóbeliség	
	Bódi Zoltán
	David Crystal

5 pont

³ emotikon: hangulatjel (angol kiejtése alapján, néha: „szmájli”) nyomtatott írásjelek olyan sorozata, amely egy emberi arcot formál, és általában valamilyen érzelmet fejez ki. Tipikus példája a mosolygó fej:

2. Az olvasott szöveg szerzője adatokat gyűjtött a digitális kommunikációról. Miért döntött az online adatfelvétel mellett? Nevezze meg döntésének 2 érdemi okát! (2)

2 pont

3. Igaz vagy hamis? A megállapítások mellé írja a megfelelő I vagy H betűjelet!

Megállapítás	Betűjel
a) A kérdőívre válaszolók több mint kétharmada naponta ír elektronikus levelet (e-mailt).	
b) Egyes válaszolók leírták, hogy nem kedvelik a rövidített szóalakokat.	
c) Az e-mail átvette a családi kapcsolattartásban a személyes találkozó szerepét.	
d) A karakterszámot csökkentő írásmód egyik lehetősége a szóösszerántás.	
e) A közösségi oldalakat nagyobb arányban a férfiak használják.	

5 pont

4. A következőkben olyan megállapításokat olvashat, amelyek illenek az olvasott szöveg egy-egy bekezdésének gondolatmenetébe. Döntse el, melyik állítás melyik bekezdéshez tartozhat!

a) Az írásszakértők egyéniségünk, hangulatunk és érzelmeink lenyomataként tartják számon a kézírást, és hasonlóképpen vélekedik a pszichológusok egy csoportja is, akik az egyéni kézírás megszüntetésével a személyiségünk egy darabjának elvesztésétől tartanak.

A bekezdés száma: _____

1 pont

b) Az alapvető helyesírási és kivitelezési normáktól való eltérés jellemzően nem tudáshiányból, hanem a korrekció esetleges elmaradásából vagy a nyelvi elemek önálló, kreatív használati szándékából fakad.

A bekezdés száma: _____

1 pont

c) Az internetes kommunikációban való teljes értékű részvételhez valóban szükség van az online közösség nyelvváltozatának ismeretére. Az információs technológia fiatalsága miatt még nem alakulhattak ki az online kommunikációval kapcsolatos tudnivalók generációk közötti átörökítésének hagyományai.

A bekezdés száma: _____

1 pont

5. A felmérésben a *Milyen rövidítéseket használ cseten/SMS-ben?* kérdésre a válaszadók több mint 620 különféle szóalakot, kifejezést soroltak fel. Töltse ki az alábbiak közül 1-1 példával a táblázat üresen hagyott rovatait! (5)

nemtom, lécci, jöv, 1szerű

Típus	Példa
Kiejtés szerinti (fonetikus) írás	
Betűhelyettesítés számmal	
Szóösszerántás	
Szócsonkítás	

4 pont

6. Mivel indokolták a válaszadók a digitális bennszülöttek és a kintrekedtek közötti esetleges megértési nehézségeket? Válasza 3 érdemi tényezőt tartalmazzon! (6, 7)

3 pont

7. A szöveg 4. bekezdése foglalkozik azzal, hogy a különböző társas helyzetek megoldására milyen technikai eszközöket választunk. Milyen összefüggést találtak a kutatások a társas helyzetek és a digitális kapcsolattartási formák használata között? Válasza 3 érdemi tényert tartalmazzon!

3 pont

8. Mit jelentenek a szövegben szereplő alábbi kifejezések? A kifejezést értelmező válasza 2-2 érdemi tényt tartalmazzon!

a) személyes szövegforma (5) _____

2 pont	
--------	--

b) írásjelhalmozás (6) _____

2 pont	
--------	--

9. Világszerte elterjedt az internetes kommunikációban az érzelmeknek grafikus jelekkel, az úgynevezett emotikonok használatával történő kifejezése. Indokolja a szöveg egésze alapján 3 érdemi megállapítással e jelenséget!

3 pont	
--------	--

10. A szöveg egésze alapján írja be a megadott kulcsszavakat, kifejezéseket az alábbi megállapításokba! Ügyeljen arra, hogy a szövegbe írt szóalakkal értelmes és helyes mondatot kapjon!

szóbeli, kézzel írott, csetelés, szövegtípus

a) Az internetes _____ sokféle szövegfajta jellemzőit egyesítik magukban.

b) A nyelvhasználók véleménye szerint a digitális nyelvhasználat hatással van az írásos és a _____ kommunikációra.

c) A _____ levélnek a visszaszoruló használata ellenére még mindig kiemelkedő szerepe van.

d) A válaszadók a _____ elsősorban a barátokkal, másodsorban a családdal, végül legkevésbé a munkatársakkal, a munkahelyi környezetben használják.

4 pont	
--------	--

11. A szerző a 6. bekezdésben felsorolja a digitális nyelv általa feltárt jellemzőit. Idézi válaszadóinak értékelő megjegyzéseit is.

Mivel indokolja, hogy egyesek az internetes nyelvhasználat kreativitását, míg mások a felületességét hangsúlyozzák? Fejtse ki véleményét! Kifejtése 4 tartalmi elemre épüljön!

4 pont	
--------	--

40 pont	
---------	--

	maximális pontszám	elért pontszám
I. Szövegértés	40	

javító tanár

Dátum:

	elért pontszám egész számra kerekítve	programba beírt egész pontszám
I. Szövegértés		

javító tanár

jegyző

Dátum: Dátum:

Megjegyzések:

1. Ha a vizsgázó a II. írásbeli összetevő megoldását elkezdte, akkor ez a táblázat és az aláírási rész üresen marad!
2. Ha a vizsga az I. összetevő teljesítése közben megszakad, illetve nem folytatódik a II. összetevővel, akkor ez a táblázat és az aláírási rész kitöltendő!

ÉRETTSÉGI VIZSGA • 2014. május 5.

**MAGYAR NYELV
ÉS IRODALOM**

**KÖZÉPSZINTŰ
ÍRÁSBELI VIZSGA**

2014. május 5. 8:00

II. SZÖVEGALKOTÁS

Időtartam: 180 perc

Pótlapok száma	
Tisztázati	
Piszkozati	

**EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA**

Fontos tudnivalók

Válasszon ki és oldjon meg egy feladatot!

Ha munka közben mégis elkezd egy másik feladatot is, az előzőt húzza át!

A kifejtésben vegye figyelembe a feladatban adott szempontokat!

Bátran fogalmazzon önálló véleményt, és adjon számot ismereteiről is.

Írását gondosan szerkessze, helyesírását ellenőrizze a szótárból, ha bizonytalan.

Jegyzeteket, vázlatot készíthet, de ügyeljen arra, hogy azok elváljanak a kész fogalmazástól. A szövegbe is jegyzetelhet.

Fogalmazása 500–1500 szó (kb. 3–8 oldal) terjedelmű legyen.

Eredményes munkát kívánunk!

Érvelés

Korunkban terjed egy olyan mozgalom, amely igyekszik a kapkodó, türelmetlen életmóddal szembeszegülve az olvasásban is lelassítani a tempót. Ez a lassú olvasás (slow reading) mozgalma. Követői ragaszkodnak ahhoz, hogy elegendő időt szánjanak az irodalmi művek olvasására. Mit gondol a lassú olvasás mozgalmáról? Fejtse ki véleményét, érveljen a lassú olvasás mellett vagy ellene! Kifejtésében vegye figyelembe Márai Sándor idézett gondolatát, és hivatkozzon saját olvasmányélményeire is! Legalább 2-3 példát említsen!

Áhítattal, szenvedéllyel, figyelemmel és kérlelhetetlenül olvasni. Az író fecseghet; de te olvass szűkszavúan. Minden szót, egymás után, előre és hátra hallgatózva a könyvben, látva a nyomokat, melyek a sűrűbe vezetnek, figyelni a titkos jeladásokra, melyeket a könyv írója talán elmulasztott észlelni, mikor előrehaladt műve rengetegében.

Márai Sándor: *42. Az olvasásról. Füveskönyv* (részlet)

Forrás: Márai Sándor: *Füveskönyv. 42. Az olvasásról*. 36. o. Helikon Kiadó, 1997.

VAGY

Egy mű értelmezése

Az alábbi novella szerkezetének meghatározó sajátossága a kihagyás. Milyen szerepe van a szövegben az elhallgatásnak? Értelmezésében fejtse ki, mely történetelemek nincsenek elbeszélve, és hogyan rekonstruálhatók mégis azok a történések, amelyeket nem mond el az elbeszélő!

Bródy Sándor: *Kaál Samu*

Fent a hegyen, Fedémesen, polyák ulánusok¹ éppen akkor cselekedték meg, hogy szerdán reggel jó korán lóval, munícióval, mindennel kivonultak az exercirplacra,² és délelőtti harangszóra már az egész falu lángban állott.

A hegyaljában, a Bükkön keresztül átvilágolt a rettenetes fény egészen Szépasszonyfalváig.

Itt a matyók sűrűen hányták magukra a keresztet, s az asszonyok - ámbár csak szerda volt - töltött káposztával lakatták a katonáikat. Csak el ne menjenek.

A legényekben pedig mintha megroggyant volna a bátorság; ha a kocsmában katonák mulattak, ők hazamentek szépen.

Az egész falu abban volt, hogy jobb félni s eltűnni a sorsot, mint megijedni majd. Hetven óta különben is megszokták ezt az állapotot. Ugyanabból a huszárezredből ugyanaz a két század feküdt közöttük azóta.

A legénység - nagyrészt rusznyákok³, de negyedrészt hazabeliek is - változtak minden három évben, de az állapot a régi maradt.

Selyem volt a takarmány az egész völgyben, de a lovuk mégis görhes, fáradt, sovány maradt; a legfinomabb, a legszagosabb szénát előttük etették fel a katonák a saját lovaikkal. Előttük lopták meg a félszer⁴, s jaj volt annak a matyónak, aki szólni merészelt. A Kispatkósy-fiú egyszer... Szép vers van a fejfáján fiatal életéről, szomorú haláláról. Vagy le is kopott azóta, azért a szépasszonyfalvaiak el nem felejtették.

Az istálló, a ház, minden falat legkülönb részét ezek a mamalikok⁵ szedték fel előlük. És a hazabeliek is egészen hozzátörődtek ezekhez a sáskákhoz.

Nem volt mit tenni. Panaszt kinél tenni? Csúffá tett legények mégis a falun a legártatlanabb nótát énekelték búsan, szomorúan:

*Kijee ez a ház kijee,
Beró János urameé.
Hát ez a ház vaj kijee
Bedécs András urameé...*

Öreg asszonyoknak kiesett a könnye...

A tiszték - kapitány volt köztük a legfőbb - megtanultak valamelyest magyarul, s úgy tudtak kacagni, amint keservesen böngött a paraszt.

Másképp is alig lehetett itt egyebet tenni, mint nevetni és sírni megint.

¹ polyák ulánusok: lengyel lovas katonák

² exercirplac: katonai gyakorlóter

³ rusznyákok: oroszok

⁴ félszer: fedeles terménytároló, szilárdabb falazattal körülzárt, kerített terület az állatoknak szánt termény tárolására

⁵ mamalikok: mamelukok, a kormány vakon engedelmeskedő hívei

Nyomorult falu, a tisztek halálra unták magukat, ha mégis olykor egy-egy kis hecc nem akad.

Éjjeli muzsikát adtak boldog-boldogtalannak, a Samu zsidó feleségének, a Paklincs leányoknak, mindenkinek. Az orvos feleségét hagyták csak békén, maguk sem értették: hogyan.

Aznap a fedémesi autodafé⁶ nem hagyta a tiszteket aludni. Hajnalfelé eloszlottak mégis. Brandel báró - a hadnagy - nem tágított, egyedül. Fogta a cigányokat, s ment egyenesen az orvos háza felé.

A muzsikások ráhúzták. A báró énekelte hozzá a szerenádöt. S amikor az orvos megjelent az ablakban, még dühösebben énekelte.

Az ablak becsapódott s egy pár perc múlva az orvos ott állott a katona előtt.

- Báró úr, egy szóra,

A hadnagy nevetett, s intve a fiúknak, hogy: „Mars”, kardjára tette kezét és szólt:

- Tessék.

Egyedül maradtak. Sötét volt, az orvos megszólalt:

- Báró úr, ön nem ismeri a családomat.

- Nem.

- Mit jelent hát ez a különös tisztelet?

- Akarom.

Egy pofon csattant el a levegőben. A katona kardjához kapott. Az orvos egy pisztolyt vont ki zsebéből.

- Tessék közel jönni!

Hadonászva kardjával, szitkokkal ajkán - négyszer is nekiugratott. De amikor közvetlen közelébe ért, s világosan látta, mint mered rá a halál a kis forgó pisztoly csövéből - karja, ajka egyszerre elállt. Hiába tüzelte magát, a vér megfagyott ereiben, amint az utolsó megrohanásra nyaka mellett süvített el a golyó, és megpörzsölte állán a szakállt.

Még mindig szitkozódva ugyan, de már remegve hazatántorgott.

Ajtaja előtt most is, mint mindig, ott feküdt szolgája. Megrúgta derekát. Kaál Samu felugrott:

- Parancs!

Bort kellett felhoznia a pincéből. Meggyújtotta a lámpát, s az italt oda tette az asztalra.

- Mehetsz! - szólt a hadnagy.

Kaál Samu kifelé indult.

A báró a közkatona keze után kapott:

- Maradj! - szólott szelíden. Aztán odalépett az asztalhoz. Bort öntött a poharakba, s az egyiket a szolgának nyújtá:

- Igyál!

Kaál Samu széles matyóarcát hol félelem húzta össze, hol kiszélesítette az öröm.

Aztán ittak...

Hajnali három órakor az orvos épp felszállott a kocsijára. A kerületébe akart indulni. A kocsis szólt: „gyü!”

Hátul a gazdája egyszerre csak lefordult a kocsiról.

Huszárkarabélyból egyenesen a szívébe ment a golyó. A kocsi mögött, a bodzagarád alatt, korán kelő kofaasszonyok egy huszár közkatonát láttak.

- Kaál Samu, mit tettél...Mit tettél? - kiabáltak utána, amint a közkatona eldobva fegyverét, nekifutott a partnak...

*

⁶ autodafé: eretnekek kivégzése; a szövegben utalás egy falu felégetésére

Kaál Samut vitték a miskolci brigádba. Mosolyogva ballagott az eszkort⁷ között. Bolondok - gondolta magában, ezek azt hiszik, hogy a halálra visznek!

Nevetett, amikor vigasztalták:

- Ne búsulj Samu, azért még nem visznek vesztőre...

- Búsuljon a ló!... Azt felelte. Szerették volna megtudni, kérdezték egyre:

- Mi vitt téged erre, Kaál Samu?!

Összeszorította a vékony pittyt⁸, felhúzta a ritkássárga szemöldeit s hallgatott.

A börtönben sem tudták szólásra bírni. Hiába vesződött vele a prófosz⁹, a hadbíró; bohókás tekintetet vágott, sunyin vihogott, sőt úgy sandalított az őrnagyra, mintha azt akarná mondani: „Jó, jó!”

Nap nap után, böjt böjt után múlt. Nem messze volt Szépasszonyfalva, egyszer csak a tisztje is bejött hozzája.

Hogy örült, hogy törülte a markával a nyúlszemeit. A vén prófosznak majd kiesett a könnyü a szeméből.

Mégis csak áldott jó emberek ezek a tiszt urak.

Szolgát és gazdát magukra hagyta a börtönőr. Az ajtón át hallotta, hogy vigasztalja a báró a matyó-gyereket. S hogy rimázkodott az:

- Tudom, nem tetszik elhagyni!

Kaál Samu jelentkezett másnapon:

- Vallok.

Vallott.

- Kedden volt, a lovat becsméltem - megütött az ostorral!... Meg kell halnod ezért...

Be volt fejezve ezzel a vizsgálat. Elkövetkezett nagy gyorsan az ítélet.

Előtte való napon tisztát hozott Kaál Samunak a szülője. Tisztát is, egy kis ennivalót is. Mind a kettővel bebocsátották.

Hadd sírják ki magukat! Sírt is az öregasszony az egész falu helyett. A fiú vigasztalta furcsa beszéddel, mintha megzavarodott volna:

- Eladó-e még a Bándi Ferusék félfertálya a mienk mellett? - szólt fennen, s belenyúlt a lajbija zsebibe, mintha az eladó föld árát akarta volna onnan kivágni.

Még mást is szeretett volna mondani, ejtett is egy-egy szót a gazdájáról, arról, hogy tán-tán hamarabb megy haza, mint a többi; de az egész olyan zavaros volt, hogy az öregasszony még jobban nekibúsulta magát.

Kaál Samu füttyüreszett, amikor a bírósága elé vitték. A tiszta új ruhája, csizmája, orcája, nagy kajla fülei úgy ragyogtak, mint csákóján a rózsa.

Szinte tetszett az ezredesnek, olyan haptákba vágta magát.

- Helyes, fiam! - bátorította néma tekintettel a gazdája, aki ott volt a bíróságban, fessen, mint mindig, de halványan, mint még soha.

Halálra ítélték. Orvul lőtt, - akasztófahalálra.

Sárga arcát a szolgának hirtelen árny borította el. De megint csak kiderült, peckesen szalutált, elvezették.

*

Katonáéknál nem késlekednek a megtorlással. Kaál Samut meg se hagyták melegedni a brigádban. Elvették szép katonaruháját, a régit, a parasztit hozták elő a magazinból. Oh, hogy megörült neki. A bekecse zsebében még ott volt - ha két év alatt megszáradt is - az a két szál rozmarin... Ott volt, az volt...

⁷ eszkort: fegyveres kíséret

⁸ pittyt: ajkát

⁹ profosz: börtönőr, fegyőr

Mégiscsak kiesett a könnyü a szeméből. Mégiscsak hazamegy. Igaz hát, hogy áldja meg az Isten... Elkapta a kezét a gazdájának - mert meg-meg csak bejött az hozzá, - s csókolta hevesen.

- Csak okosan, okosan! Nem félni! - szólt az, s magára hagyta a siralomházban.

Ott ismételte ő is az édes szülőjének:

- Csak okosan, okosan! Nem félni! Nem is félt már az öregasszony; azt se tudta, hol van, ki fia, ki az istene: úgy rázta a hideg...

Hajnal volt, havas, világos téli hajnal. Az ablakon keresztül be lehetett látni az egész udvart. Teli volt ölfával, csak szélről látszott ki egy vékony gerenda. Civilek mozgolódtak körülötte.

Kaál Samu nézte, nézte. Mennyi komédia! - gondolta magában. De azért fázott. Bátorította magát. Talán éhes? Evett s szivarozott. Még félig se szíva ki a virzsníát¹⁰ - azt is a gazdája küldte, - elvették a szájából. Több volt, mint a fele, ej, jó kis szivar! Sajnálta, feltette a polcra.

Megimádkoztatták, kivitték.

Már akkor ott állott az udvaron a százada: valamennyien ünnepi ruhában, cakompak¹¹. Intett nekik a fejével, sandalított rájuk a szemével. Biztatni akarta őket, szeretett volna szólni: „fiúk ne féljtek!”

Neki borzongott egy kissé a teste, de nem félt. Félni! Hiszen ott volt százada előtt gazdája, a hatalmas, az erős, a mindenható tiszt. Aranyrojtos ruhájában, mellén a ragyogó rendjellel - kisisten! Kaál Samu nézte, nem tudta levenni róla a szemét.

Bizalmat, bátorságot, biztosságot szerzett magának e sárga arcból, a hegyesre kifent bajuszból.

Büszkén, majdnem gögösen ment előre az akasztófa felé.

Arccal a bajtársak felé fordították. A hadbíró őrnagy mormogott valamit, Kaál Samu nem hallotta, nem is volt rá kíváncsi. A gazdájára nézett. Az sárgán, mint egy halott, de kidülledt mellel, mint egy igazi huszár, tekintett rá vissza:

- Csak okosan... nem félni!...

...A hóhérlegények megragadták. Kaál Samu elordította magát:

- Hadnagy úr, ne hagyjon...! Többet nem szólhatott.

Tréfa volt. Véget ért. A tiszt imára vezényelt.

[1894]

Forrás: Bródy Sándor: *Húsevők*, I. kötet, Magvető, Budapest, 1960, 471-478.

VAGY

¹⁰ virzsnia: jószagú, sárga dohányból készült szivarfajta

¹¹ cakompak: mindenestül

Összehasonlító elemzés

Vesse össze a két költeményben a múlt, az ifjúkor értékelését, valamint a múltat idéző költői helyzet, magatartás szerepét! Elemzésében térjen ki a hasonló hangnemnek (műfajnak, verstípusnak), motívumoknak, fogalmaknak az értelmezésére, jellemzőire, illetve a címeknek a magyarázatára is!

(A Berzsenyi-vershez tartozó szómagyarázatokat lásd a következő oldalon.)

<p>Berzsenyi Dániel: <i>Életfilozófia</i></p> <p>Én is öröme születtem Arkádia berkében, Rózsapárnán szenderegtem Cypris ambrás ölében. Az aranyszázad istene Pásztorai közé kene.</p> <p>Ah, de mint az aranyvilág, A rózsakor elrepül! Olympusra más isten hág, S Dodona berke dördül. Elvirít a szép kikelet, S véle a hesperi liget.</p> <p>Az enyém is elvirult már! Pályám vége közelít; Hol a gigászi Örök vár, S chaoszában elmerít, Mint egy cseppet az óceán, Mint egy sóhajtást az orkán.</p> <p>Légyen álom, légyen bíró, Bátran megyek elébe, Mint egy elfáradt utazó A vadon enyhelyébe. Mert ha bíró: nem furdal vád, Mert ha álom: nyugalmat ad.</p> <p>Ember voltam, csak gyarlóság Létem fényes bélyege, Ha virtusom nem hiúság, Forró vérem melege, Ha szívem nemesebben vert: Önmagában méltó bért nyert.</p> <p>Sírjak-e, hogy életemet Jól használni nem tudtam, S legkiesebb ösvényimet Almodozva folytattam? Ha ezt újra elkezdhetném: Ismét a múltat követném.</p> <p>Az ifjúság örömeit Lelkesedve öleltem, De szívem szebb ösztöneit Soha bé nem tölthettem. Ithakám partját elértem: S ah, hazámra nem ismértem!</p>	<p>Arany János: <i>Visszatekintés</i></p> <p>Én is éltem... vagy nem élet Születésen kezdeni, És egynehány tized évet Jól-rosszul leküzdeni? Én is éltem... az a sajka Engem is hányt, ringatott, Melyen kiteszi a dajka A csecsemő magzatot.</p> <p>Első nap is oly borultan Hajola reám az ég! S hogy nevetni megtanultam, Sírni immár jól tudék; Sohase bírák teljébe' Örömeim poharát; Az ifjuság szép kertébe Vas korlátan néztem át.</p> <p>Félve nyúltam egyszer-máskor Egy rózsát szakasztani: Késő volt - a rázkodáskor Mind lehulltak szirmai. Keresém a boldogságot, Egy nem ismert idegent: Jártam érte a világot - S kerülém ha megjelent.</p> <p>Vágytam a függetlenségre, Mégis hordám láncomat, Nehogy a küzdés elvégre Súlyosbitsa sorsomat: Mint a vadnak, mely hálóit El ugyan nem tépheti, De magát, míg hanykolódik, Jobban behömpölygeti.</p> <p>Álmaim is voltak, voltak... Óh, én ifju álmaim! Rég eltűntek, szétfoszoltak, Mint köd a szél szárnyain. Az az ábránd - elenyészett; Az a légvár - füstgomoly; Az a remény, az az érzet, Az a világ - nincs sehol! -</p> <p>Nem valék erős meghalni, Mikor halnom lehetett: Nem vagyok erős hurcolni</p>
---	---

<p>Úgy éltem, hogy életemet Visszaélni ne bánám, Úgy éltem, hogy életemet Végezni ne fájlalnám; Megcsókolgattam rózsáit, Megizzadtam vaspályáit.</p> <p>Láttam a mosolygó tavaszt, Láttam az égető nyárt, Láttam minden időszakaszt S minden földi láthatárt: Ha örök időket élnék, Ezeknél többet nem érnék.</p> <p>Tűnő éltem rövidegét Én tehát nem siratom, S a jövődő kétes képét Előre nem borzadom, Minden kornak van istene, Nem zúgolódom ellene, S kebelemben marasztom. (1811)</p>	<p>E rámszakadt életet. Ki veszi le vállaimról... De megálljunk, ne, - ne még! Súlyos a teher, de imhol Egy sugár előttem ég.</p> <p>Szende fényü szép szövetnek, - Mely egyetlen-egy vigasz, - Szerelemnek, szeretetnek Holdvilága! te vagy az. Elkisérsz-e? oh, kísérj el - Nincs az messze - síromig; S fátyolozd be derüs éjjel Aki majd ott álmodik! (1852)</p>
---	--

Szómagyarzatok Berzsenyi művéhez:

Életfilozófia: az 1811. március 13-án elküldött műnek Kazinczy *Az élet korai* címet javasolta.

Az első versszak első négy sora a pásztori élet és a költészet hazájában (Arkádia) a szépség és a szerelem istennőjének ölében (Cyprus, azaz Aphrodité) mennyei eledellel (ambra) élő 'heves ifjút' idézi. A versszak két utolsó sora a költővé válás folyamatára utal, az ifjúból az idők során az aranykor (aranszázad) istene által felkent költő vált. (Az aranykor gyakori mitológiai motívum, az emberiség eszményített múltja, a boldog, gondtalan, ártatlan ősi lét állapota.) A második versszak Zeusz híres jóshelyére, Dodonára, a jósszentély dörgő hangjaira utal, majd megidézi a 'hesperi ligetet', azaz a boldogság aranyalmát termő kertjét.

az aranszázad istene: Kronosz (Saturnus)

Olympusra más isten hág: Zeusz letaszította trónjáról atyját, Kronoszt, ezzel megszűnt az aranykor
chaosz: káosz

a gigászi Örök káosza: a halál, a megszűnés, a feloldódás szimbóluma

Ithaca: Ithaka, Odüsszeusz lakóhelye

Forrás: mek.oszk.hu/00600/00614/html/vers05.htm, illetve *Berzsenyi Dániel művei*. Századvég Kiadó, Budapest, 1994.

Forrás: mek.oszk.hu/00500/00597/html/vs185005.htm, illetve *Arany János összes költeményei*. Magyar remekírók. Szépirodalmi, Budapest, 1971.

		Maximális pontszám	Elért pontszám
I. Szövegértés		40	
II. Szövegalkotás	tartalmi minőség	20	
	szerkezet, felépítés	20	
	nyelvi minőség	20	
Levonások	Helyesírási hibák	Levonható: 15	
	Íráskép	Levonható: 3	
Az írásbeli vizsgarész pontszáma		100	

javító tanár

Dátum:

		Elért pontszám egész számra kerekítve	Programba beírt egész pontszám
I. Szövegértés			
II. Szövegalkotás	tartalmi minőség		
	szerkezet, felépítés		
	nyelvi minőség		
Levonások	helyesírási hibák		
	íráskép		

javító tanár

jegyző

Dátum:

Dátum: